

ХРИСТЕНКО О.В.
УДК 930.1(КАНАДА)

ПЕРШОПОЧАТКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАНАДСЬКОЇ ДІАСПОРИ ОЧИМА КАНАДЦІВ

Стаття присвячена проблемі виникнення української канадської діаспори. Розглядається проблема першопочатків української діаспори очима канадських дослідників.

Ключові слова: канадська історіографія, українська еміграція, українці в Канаді, Канада, діаспора.

Статья посвящена проблеме возникновения украинской канадской диаспоры. Рассматривается проблема возникновения украинской диаспоры глазами канадских исследователей.

Ключевые слова: канадская историография, украинская эмиграция, украинцы в Канаде, Канада, диаспора.

The article is dedicated to the problem of Canadian Diaspora. There are investigated problems of Ukrainian Diaspora origin explored by Canadian scientists.

Key words: Canadian historiography, Ukrainian emigration, Ukrainian in Canada, Canada, Diaspora.

Українській канадській діаспорі у 2011 році виповниться 120 років. За цей період етнічні українці на території Канади пройшли тернистий шлях від перших трудових мігрантів до високоосвіченої, поважної для всього канадського суспільства спільноти. Наукова спадщина канадських дослідників, що вивчали історію українських поселень Канади, тепер, коли ми маємо змогу вивчати їх погляди, бачити оригінальність думок, способи мислення, представляє інтерес на фоні зростання зацікавленості Канадою взагалі та досягненнями української діаспори зокрема.

Сьогодні на території України функціонують 13 Канадсько-Українських бібліотечних центрів при обласних наукових бібліотеках, до яких були передані в дар колекції книг та журналів з української історії, культури, мовознавства, літературознавства, мистецтвознавства, а також з історії українців Канади.

Вітчизняною наукою дослідження проблем української діаспори започатковано

було в роботі А. Шлепакова [1]. Із проголошенням України незалежною державою інтерес до проблем діаспори значно виріс. У цей період з'являються оригінальні наукові дослідження В. Ботушанського [2], Ф. Заставного [3], В. Євтуха, О. Ковальчук [4], В. Трошинського, А. Шевченка [5], А. Макуха [6], В. Макара [7], С. Романюка [8], І. Руснака [9] та ін., де проаналізовано причини еміграції українців за океан, формування української етнічної спільноти в Канаді, громадсько-культурне, освітнє життя українських поселенців тощо.

Канадська історіографія історії українців Канади ще не знайшла достатнього висвітлення в вітчизняній науковій літературі. Деякі аспекти даної теми аналізуються у роботах вітчизняних істориків. Так, дисертація О.Ю. Макара, яка була захищена у 1989 році, є однією з перших робіт, присвячених даній темі [10]. На наш погляд, важливим кроком уперед стало видання у 2007 році археографічного щорічника «Пам'ятки», присвяченого 140-

річчю утворення Канади і 115-річчю еміграції українців, які відіграли помітну роль у її становленні та розвитку. Цей щорічник видається Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства. Видання для нас цікаве насамперед тим, що в ньому містяться наукові розвідки канадських авторів: Радоміра Білаша (Едмонтон), Андрія Макуха (Торонто), Софії Качор, Ореста Мартиновича (Вінніпег), Мирона Момрика (Оттава) [11].

Метою статті є аналіз поглядів канадських дослідників щодо першопочатків української канадської еміграції.

Серед питань, які заслуговували найбільшої уваги дослідників необхідно виділити піонерську добу, та дискусійні питання, пов'язані з нею.

У 1951 році у Вінніпегу накладом Комітету Українців Канади була видана книга Леоніда Білецького «Українські піонери в Канаді 1891 - 1951» [12]. Леонід Білецький – літературознавець, професор мови та літератури. Народився на Київщині. Навчався на історико-філологічному факультеті Київському університеті ім. св. Володимира. Л. Білецький працював у Кам'янець-Подільському університеті, Українському тайному Університеті Львові, в Українському Високому Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова у Празі, в Українському Вільному Університеті [13]. До Канади прибув у 1948 р. У Канаді був Президентом Української Вільної Академії Наук (УВАН) (1948 - 1952), головою Культурно-Освітньої Ради Комітету Українців Канади (КУК), професором Колегії св. Андрія [14].

У своїй книзі про українських піонерів Л. Білецький щодо першопочатків історії українців Канади називає причину, яка і спонукала канадський уряд запрошувати, в даному випадку українців, до еміграції в Канаду: «...була навіть загроза, що Західну Канаду можуть через масове переселення опанувати Сполучені Штати Америки. Тоді К. Сифтон звернув увагу на слов'янські народи Австро-Угорщини, що люблять

землю й радо на ній прагнуть» [15]. Цікавий факт наводить автор щодо засобів залучення емігрантів: «...в 1899 р. правительство Канади підписало таємну угоду з корабельною Компанією з Гамбургу «Норт Атлантик Трейдінг Ко», щоб вона через тайних агентів вишукувала іммігрантів в Європі і посилала до Канади. Така була засада К. Сифтона, міністра внутрішніх справ. І він звернув головну увагу на українських селян з Галичини й Буковини. Інших професій – нікого не пускати до Канади. І за кожного українця Канада платила \$5.00» [16].

Важливо відмітити думку Л. Білецького щодо дати 1891 р. (дата початку української імміграції до Канади). А саме, він допускає, що: «ця дата, мабуть, не остаточна. Деякі факти показують, що вона може бути пересунена назад у старшу добу. Поява першої української назви оселі в Манітобі датується 1875 роком. Це назва Хортиця, Ман., що зв'язана з назвою острова на Дніпрі... А коли Запорозька Січ була 1775 року Москвою зруйнована і скасована, то острів Хортиця, щоб і сліду про його минуле не було, був Москвою заселений німцями-менонітами. І дехто з тих менонітів 1875 р. переселився до Канади і привіз із собою й назву «Хортиця», назвавши цим іменем нову оселю в Канаді». Крім того, Білецький додає, що «думає проф. Рудницький, що рік 1875 є початком української еміграції до Канади. Серед німецьких менонітів міг бути й український іммігрант...». І наостанок він додає: «Все таки про дату початків української імміграції до Канади можна дискутувати. В доказ, що цю справу ще треба досліджувати далі, є кілька кореспонденцій: «Новий шлях» 1951, чч. 56-57 і ч. 59; «Winnipeg Free Press» за 20 липня, які зазначають, що Михайло Гринник з Манітоби прибув ще перед 60-тма роками до Канади (Winnipeg Free Press), що Том Томашенко, українець, що жиє біля Вінніпегу, народився в Канаді 1886 року (Новий шлях), а большевицький часопис «New Time» від 16 травня 1951 року у Москві вважає, що 1891 рік прибуття

українців до Канади дата не точна, «бо українські оселі були відомі в Канаді вже в 1860-х роках»(Новий шлях ч. 59)» [17]. З цієї великої цитати видно, що дискусії навколо дати заснування української колонії в Канаді були досить суттєвими.

Щодо чисельності першої хвилі української імміграції до Канади Білецький називає цифру 150 000 українського населення.

Одним із найбільших фахівців з історії українців Канади є Михайло Марунчак.

Його багаточисельні дослідження, такі як «Канадійська Теревовля»(1964) [18], «Студії до історії українців Канади» в 5 тт. (1964-1980) [19], англomовна «The Ukrainian Canadians: a History» (1970) [20] та «Історія українців Канади» в 2 тт. (1991) [21], стали фундаментальними в своєму роді.

Михайло Г. Марунчак – дослідник історії, суспільний діяч, автор понад 400 розвідок, статей, книжкових оглядів. Автор народився в Україні, в Івано-Франківській області. Освіту здобув у Львівському, Карловому, Манітобському університетах (доктор права і суспільних наук), під час війни був політичним в'язнем німецьких концентраційних таборів. В Канаді з 1948 року, є дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка у Канаді (НТШ), Української Вільної Академії Наук (УВАН) (був головою історичної секції, ген. секретарем, президентом) [22].

Михайло Марунчак, перш ніж написати свою фундаментальну «Історію українців Канади», довгий час опрацьовував «фрагментарні відтінки» історії українців у Канаді. Сміливо можна назвати монографічним за своїм змістом та характером його дослідження «Студії до історії українців Канади», що стосується певних проблем, які досі не були достатньо висвітлені в історії українців Канади. Це 5 тт. праця, яка включає в себе:

Том 1 – «Шотляндські поселенці та українська громада в Пойнт-Доглес»;

Том 2 – «Історія суспільно-культурного росту українців Манітоби»;

Том 3 – «Українська преса і література піонерської доби»;

Том 4 – «Нариси, статті, есеї до піонерської доби»;

Том 5 – «Розвідки та документи до міжвоєнної доби».

Якщо «Студії до історії українців Канади» дають аналіз тільки деяких ділянок українського життя в Канаді, то «Історія українців Канади» дає синтез й оцінку цілості української спільноти в Канаді та з'ясовує її розвиток і ріст.

На нашу думку треба зауважити, що особливістю «Студій» є те, що автор викладає матеріал, який мав за основу глибокий та ретельний пошук. Так, завдяки його пошуковій роботі було надано багато доказів теорії, чому 1891 рік є началом масової еміграції українців до Канади. У 4-му томі в статті «Хто встановив дату «1891» в історії українців Канади» автор розкриває весь шлях з'ясування цього важливого факту. Необхідно зазначити, що питання щодо дати початку ери українців у Канаді було дискусійним. Висвітлюючи роль у висвітленні цієї проблеми Івана Боберського, Корнила Продана, Роберта Енгланда, Антіна Глинки, Володимира Кисілевського, він приводить фрагменти листування між цими особами, завдяки чому стає зрозумілим, як саме вдалося вирішити задачу з визначенням дати висадки у Канаді перших українських емігрантів Василя Єлиняка та Івана Пилипова – 7 вересня 1891 року [23].

Треба зазначити, що відомий канадський дослідник В. Кисілевський у статті «Про перших українців у Канаді» щодо пошуку інформації про першопчаткі поселень українців у Канаді надавав перевагу першоджерелам і так писав про цей свій досвід: «Питання, чи приїздили до Канади які українці з менонітами в 1874-1875 роках цікавило теж і мене. Працюючи в Державному Архіві над історією початків українського поселення в Канаді, один цілий рік присвятив я (за дозволом міністерства) на студію корабельних списків, починаючи від року 1865 до 1900. Дійшовши до року

1874-75, натрапив я на списки менонітів, з точним поданням імен і віку батьків, матерів і дітей. Списки, виготовлені корабельними «пурсерами», точні і цікаві. Я переглянув усі 6 000 імен (докладне число пасажирів подане на кожному пароплаві зосібна) – і натрапив тільки на одно назвисько, яке мало слов'янський вигляд – Савацкі. Але, як я опісля провів, цей рід донині задержав суто німецький характер, а крім цього, імена дітей на корабельному списку булінімецькі» [24]. Кисілевський говорить про декілька видів документів, які дають точні відомості щодо всіх іммігрантів, хто приїздив до Канади – це корабельні списки, Гомстедові Книги, натуралізаційні акти. Він вказує на мемуари як ненадійне джерело інформації [25].

Там же в 4 томі автор публікує рідкісну працю, яка є, по суті першою спробою написати історію піонерської доби. Це – «Західна Канада – короткі оповідання про її багатство і землі для поселенців». Таким чином, автор вводить в науковий обіг літературу, яка могла б бути втрачена назавжди.

Теж саме стосується і видання окремою книжечкою у 1972 році «Канадійської Русі» (Подорожні спомини) Нестора Дмитріва [26] (перше видання у 1897 р.) – першого церковного служителя серед українців Канади. Михайло Марунчак у вступі до книжки відмічає: «Дослідники українського життя в Канаді відчували і відчують дуже дошкульно брак доступних джерел основної документації українського минулого в цій країні. Зокрема це дасться відчутти при студіях піонерської доби...». «Нестор Дмитрів перший літописець українців Канади», - так називає його Марунчак [27].

Заслугою автора є також і ретельний аналіз ролі д-ра Осипа Олеськова у розвитку української еміграції саме до Канади, а не до Південної Америки. Він остаточно з'ясував роль цієї видатної постаті у історії канадських українців, називав його «батьком українського поселення в Канаді» [28]. Треба зазначити, що УВАН у 1975 році на честь

115-ої річниці з дня народження Осипа Олеськова перевидала першу його працю про еміграцію до Канади - брошуру «Про Вільні Землі» (перше видання у 1895 р.). До того ж, М. Марунчак проаналізував польськомовну брошуру Осипа Олеськова «Rolnictwo za oceanem a przesiadlna emigracja», яка, за його словами «згадується у нас дуже рідко і зміст цієї 48 сторінкової праці мало кому відомий» [29].

«Історія українців Канади» М. Марунчака - найбільш відома україномовна фундаментальна праця з даної проблеми. Перше видання її першого тому було здійснено у 1968 році, а другого – у 1974. У 1991 році у Вінніпегу накладом Української Вільної Академії наук було видане друге доповнене видання.

Автор ділить розвиток української спільноти у Канаді на три окремі епохи:

- Піонерська доба, яка триває до кінця Першої Світової війни;
- Доба розбудови, закріплення інтеграції та дезінтеграції – доба між двома світовими війнами;
- Доба організаційного вивершення, повної інтеграції і суспільної диференціації, яка розпочалась після Другої світової війни.

Ці три доби тісно пов'язані з трьома хвилями української імміграції до цієї країни. Всі вони разом «стали нерозривною частиною канадської спільноти».

На нашу думку, необхідно підкреслити, що погляд М. Марунчака на періодизацію історії українців Канади є новаторським, оскільки до нього дослідники розглядали і періодизували тільки етапи еміграції.

Книга вийшла у двох томах, причому перший том повністю присвячений Піонерській добі, а другий том – суспільним процесам другої і третьої доби.

Окрасою цієї книги, на наш погляд, є ілюстративна частина, яка разом із текстом творить одну цілісність.

Особлива цінність праць М. Марунчака полягає в тому, що вони є оригінальними, його власними дослідженнями, заснованими на джерельних матеріалах.

Визнаною заслугою М. Марунчака стало і те, що він зібрав і врятував від «затрачання» піонерські пам'ятки і збагатив свої досліді споминами ще живих піонерів, шляхом безпосереднього контакту з ними.

У першому томі своєї фундаментальної праці автор аналізує стан вивчення історії українців Канади на той момент, починаючи з перших проб написати цю історію.

Так, в 1907 році у друкарні «Канадійського фермера» була надрукована 46 сторінкова книжечка під назвою «Західна Канада», в якій крім поданих природних багатств західних провінцій, був короткий нарис українського поселення в Манітобі, Алберті, Саскачевані та Британській Колумбії

Наводить автор й інформацію про роботу Юліяна Бачинського над минулим українців Канади, який у 1906 році за дорученням товариства «Просвіта» та НТШ у Львові проводив досліді та проїхав всю Канаду, побував у найбільших українських колоніях в західних провінціях. Опрацьована уже праця повинна була з'явитися у 1914 році у Львові, але внаслідок війни рукопис було втрачено. Тому вийшла лише частина про українців у США під назвою «Українська еміграція в З'єднаних Державах Америки» (Львів, 1914).

У 1928 році у Вінніпегу появилася «Історія Канади», один із розділів якої розглядав дуже стисло історію українців Канади.

У 1927 році була видана ґрунтовна праця під назвою «Церков українців у Канаді» за авторством о. П. Божика. В ній розглядався тільки церковний розвиток української громади в контексті історії виникнення перших українських поселень, але матеріал викладений фрагментарно.

Деякі історичні та статистичні дані про першопчаткі імміграції в Канаду подавала брошура «Канада. Мій рідний край», яку написав Ф. Теодор Мамчура (1934).

«Про пам'ятна книга з нагоди золотого ювілею поселення українського народу в Канаді», що з'явилася в 1941 р., в Йорктоні,

– була найбільш солідною працею в сфері української історії Канади, хоч вона в своїй основі розглядала виключно церковне питання.

Багато дечого нового вносили до історії українців Канади англомовні праці, такі як «The Ukrainian Canadians: A Study in Assimilation by Charles H. Young», яка з'явилася в 1931 р. і праця Віри Лисенко «Men in Sheepskin Coats: A Study in Assimilation», що побачила світ у 1947 р. Також потрібно згадати працю Роберта Енґленда, що частково обговорювала українське піонерство в Канаді «The Central European Immigration in Canada», 1929р. [30].

Як пише М. Марунчак, «всі згадані праці в англійській мові розцінюють існування української спільноти в Канаді під кутом асиміляції, тобто затирання культурних вартостей спільноти та вказують на процес злиття української спільноти з одною з домінуючих груп» [31]. Автор підкреслює, що хоч всі вищезгадані роботи багаті на фактичний матеріал, але «на жаль усі вони ґрешать великою недостатчею, а саме, вони розглядають українців радше з аспекту нівеляції спільноти, як з аспекту її біологічного та культурногоросту» [32].

Серед англомовних робіт, написаних канадськими українцями М. Марунчак виділяє роботи сенатора Павла Юзика, який був професором Манітобського університету, фаховим істориком. У 1948 р. вийшла «The Ukrainians in Manitoba: A Social History», у 1952 р. – «The First Ukrainians in Manitoba», у 1967 р. – «Ukrainian Canadians: Their Race and Role in Canadian Life». Всі ці роботи ґрунтовні на ретельному аналізі джерел, були піонерськими в своєму роді, оскільки показували історію українців Манітоби в контексті загальної історії українців Канади.

М. Марунчак до цієї ж групи відносить роботи В. Кисілевського, «Slavic Groups in Canada», 1951 р.; «Participation of Ukrainians in the Political Life of Canada», та перед усім «Early Ukrainian Settlements in Canada», яка опрацьована на підставі

архівних матеріалів федерального уряду в Оттаві.

Роботи Кисілевського, Юзика та «Пропам'ятну книгу з нагоди золотого ювілею поселення українського народу в Канаді» автор вважав «зворотною віссю» в дослідях історії українців Канади [33].

Розглядаючи питання початку української імміграції, яке довгий час було спірним, М. Марунчак доповнює версії ще однією. Це версія о. Агапія Гончаренка з США, колишнього редактора «Аляска Геральд» та автора теорії, що українці прибули на американський терен (у тому числі і до Канади), із Заходу вже наприкінці 18-го століття, коли була зруйнована Січ і багато козаків були заслані до Сибіру. Деякі з цих політичних засланих мали дістатися до Камчатки, далі до Аляски і звідти в Канаду і США [34].

Щодо чисельності українців першої хвилі імміграції, то Марунчак називає цифру від 170 000 до 200 000 українців [35]. Автор пояснює ці цифри, посилаючись на дані Департаменту Імміграції. Також він зауважує на деяких особливостях ідентифікування національності новоприбулих до Канади. Відомо, що українці записували себе і як «галичани», і як «рутенці», і як «буковинці». Але, за даними Марунчака, велика кількість українців була записана як «австріяки», «мадяри», «росіяни». Він це пояснює так: «В цій плутанині багато заважило ототожнювання англосаксонської науки національної приналежності з державною. Наука ця приймає, що якщо хтось має державну приналежність Франції, то він є французом, як Німеччини – німцем, і т.д.» [36]. Все ж найбільша кількість українців бажала себе записувати по своїй національності, «яку в тому часі називано «руською».

Ставлення англомовної преси до нових іммігрантів зайняло важливе місце у роботі Марунчака, бо сприйняття українців спочатку було дуже негативним, расово упередженим. Особливо важким з цього приводу виявився 1898 р., коли в

Стюартбурні, тоді майже наскрізь українській оселі, сталося вбивство. В результаті два поселенці були засуджені на смерть. Преса, яка була ворожо налаштована щодо імміграційних зусиль К. Сифтона (міністра внутрішніх справ), стала писати про українців, що вони майже всі складають злочинний елемент. До цього долучилася й «страхотлива вістка» у 1899 р. проте, що США не приймають 50 000 галичан з уваги на те, «що це найбільш небажана кляса поселенців», тому ці галичани їдуть до Канади [37]. Як з'ясувалося пізніше, це була вигадка ворогів Сифтона, щоб таким чином настроїти громадян проти політики уряду. М. Марунчак приводить факт, який дуже яскраво ілюструє, наскільки ворожим було ставлення до українців. Урядові чиновники не подали до публічного відома про смерть близько сорока українських дітей, які померли протягом трьох тижнів на шляху до Стретклеру і далі на північ завдяки страшним гігієнічним та несприятливим кліматичним умовам. Це було зроблено тільки тому, «щоб не посилювати неправдивої opinii супроти українців» [38]. Поступово ситуація починає змінюватись на краще. З'являються об'єктивні статті про українські поселення. Так, щоб прослідкувати докладно ситуацію в українських колоніях, кореспондент «Торонто Мейл» об'їхав у 1898 році деякі колонії в Манітобі та Саскачевані й підготував обширне повідомлення в пресі, яке спростувало цілу низку «закидів» проти українських іммігрантів [39].

Таким чином, роботи Марунчака дають яскраву картину деяких аспектів першопочатків українців у Канаді, висвітлюють і проблемні питання в історії канадської України.

У 1991 році, коли українці Канади святкували 100-літній ювілей своєї історії, в світ вийшла ще одна фундаментальна праця, що ґрунтовно висвітлювала історію української канадської меншини.

Це робота Михайла Боровика «Століття українського поселення в Канаді (1891-1991)» [40]. Автор народився в Західній

Україні, у 1948 році прибув до Канади. Михайло Боровик вчився в Оттавському університеті, а в 1969 році в Мюнхені, в Українському Вільному Університеті [41]. Там він захистив докторську дисертацію «Українська канадська преса та її значення для української меншини в Канаді», яка пізніше була видана окремою книгою [42]. Він був відомим громадським та політичним діячем, членом численних наукових установ, наприклад НТШ, секретарем Комітету Українців Канади (КУК). В роботі «Століття українського поселення в Канаді (1891-1991) – знайшли відображення ретельно зібрані відомості про перших піонерів, їхню працю, початки організованого громадського життя, про церковне життя і шкільництво. Подана також інформація про участь канадських українців у Світових війнах, про працю КУК та громадсько-політичне і культурно-мистецьке життя. Також автор дуже ретельно описує і такі сторони життя української спільноти в Канаді, як фінансово-господарські установи та спорт. Цікаво, що автор, який приїхав до Канади після Другої Світової війни, мав різні ділові зв'язки з керівними діячами країни, тому деякі сторінки цієї праці мають мемуарний характер. У книзі зібраний великий за обсягом матеріал, описані найрізноманітніші досягнення канадських українців за сто років: 1891 – 1991. Викладання матеріалу має хронологічний характер і різні ділянки українського громадського життя в Канаді проаналізовані в хронологічному порядку.

Аналізуючи процес політичної еміграції, автор зауважує, що вона «настільки стара як стара наша історія». Він виділяє такі етапи:

- 1) Еміграція доби Київської Русі;
- 2) Після татарської навали – хвиля, «що відплила на території Білорусії й Литви, а найбільше в Московщину»;
- 3) Після битви під Полтавою;
- 4) Після зруйнування Запорізької січі у 1775 році;
- 5) еміграція, що розпочалася в 70-х роках 19 ст. та охопила ширші верстви

населення (була спричинена господарсько-економічними труднощами);

6) Після першої світової війни;

7) Після другої світової війни.

Характеризуючи першопчатки історії українських піонерів, М. Боровик посилається на точки зору своїх попередників у вивченні історії українців Канади: О. Роїка та М. Гуцуляка щодо дати найперших поселень українців. Так, Олександр Роїк, викладач української мови й літератури у Саскачеванському університеті, досліджуючи історію українців Канади, стверджував, що українці в Канаді поселилися перед 1891 роком і що не 75-річчя, а 150-річчя української еміграції до Канади святкували у 1967 році. О. Роїк подав докладні відомості про Андрія Янковського, першого поселенця в долині Червоної ріки, Ред Ривер, який 2 вересня 1817 року отримав від лорда Селкірка сто акрів землі як нагороду за його участь в обороні шотландських поселенців [43].

Інші докази подає М. Гуцуляк у книзі «Українець – співтворець кордонів Канади й Аляски», що вийшла у 1967 році. Він висвітлює роль Петра Полетики, якого високо цінували і поважали в дипломатичних колах Англії та США, в міжнародній дипломатичній акції щодо остаточного визначення кордонів між Канадою та Аляскою. Петро Полетика, нащадок стародавнього українського шляхетського роду з Волині, був визначним царським дипломатом. Він не приховував своїх українських коренів, і колеги за фахом, закордонні дипломати називали його «малоросом» або «козаком» (Боровик, 10). Ярослав Рудницький у передмові до цієї роботи Гуцуляка підкреслював значення українського вкладу у розбудову Канади: «А для земляків у Канаді і Америці сущих вона, ця праця, має велике значення як свідокство українського зусилля й української індивідуальної дії «на вершинах», тобто в найвищих сферах міжнародного політичного життя, ще довго перед прибуттям українських поселенців на

північно-американський континент для «масового поселення» на низах «соціальної драбини». Це зокрема важливе для українців у Канаді, раз з уваги на сторіччя Канадської Держави в 1967 р., а теж і з уваги на те, що український вклад у розбудову Канади сягає далі вглиб минулого, як 1891 року» [44].

М. Боровик теж, як і Л. Білецький, наводить факти щодо переселення у 1874 р. (у Білецького – 1875 р.) з України до Канади менонітів, з якими прибули українці.

М. Боровик вважає, що всі наведені приклади – це «сліди індивідуального поселення» і масова українська еміграція до Канади датується 1896 роком.

Як бачимо, рік початку української Канади вважається спірним в канадській україністиці й через 40 років після виходу у світ роботи Білецького.

Важливим, на думку автора, є висвітлення праці і значення Осипа Олеськова для української еміграції в Канаді. Він наводить роботу В.Ю. Кисілевського «Early Ukrainian Settlements in Canada, 1895-1900 Dr. Josef Oleskow's role in the settlement of the Canadian Northwest», яка з'явилася у 1964 р. М. Боровик підкреслює, що «найважливішим здобутком для канадських українців було те, що д-р Олеськів домігся в переговорах з урядовими чинниками того, що українці будуть оселятися на нових місцях групою, цілими селами... Українці оселялися найкраще в лісостеповій смузі, яка забезпечувала поселенням дерево на будову опал» [45].

В своєму дослідженні автор зупиняється і на періодизації еміграції до Канади. Крім того, він характеризує соціальне походження емігрантів, освітній рівень, регіональне походження та причини, які спонукали їх залишити свою батьківщину. Таким чином, виділяються три етапи.

- Перший – від 1896 до 1914 рр.
- Другий етап – від 1922 до 1939 рр.
- Третій етап – від 1947 до 1961 рр.

Автор зазначає, що перед першою світовою війною до Канади прибували не лише самі селяни, але й інші. Крім селян

між першими поселенцями була також й українська збідніла шляхта. Це переважно середньо шкільна інтелігенція, яка дала поштовх для розвитку національно-культурної економічного життя.

Як і Марунчак, Боровик аналізує ставлення британської громадськості до українських іммігрантів, яке було неприхильним. Подає ставлення англомовної преси (бо на її поглядах базувалось точка зору англомовного загалу до українців протягом довгих років.) Відмічає, що українці ввійшли на сторінки англомовної преси як «Galicians». У перших роках українського поселення в Канаді говорилося про нових іммігрантів, що це 90% неграмотний елемент, здібний лише до найчорнішої роботи та до примітивного життя дикунів. Була навіть поширена назва «білі негри». Він цитує англомовну пресу... Відмічає також і дискусію щодо українських іммігрантів, яка мала місце в кінці 90-х років 19 ст.

В якості висновків можна зазначити, що існує значний масив літератури канадських дослідників присвячений виникненню української канадської діаспори. Науковці окреслюють проблему походження канадської імміграції, наводять кілька гіпотез початкової дати еміграційного процесу.

Треба відзначити, що розглянуті праці канадських дослідників були орієнтовані на широкий загал української спільноти Канади, тому вони написані популярною, розмовною мовою, багато ілюстровані.

На нашу думку найбільш важливо те, що вся ця українська канадська наукова спадщина була присвячена одній глобальній меті: зберегти українську національну ідентичність, не дати наступним поколінням забути своє коріння, ефективно опиратися асиміляції іншою культурою.

Примітки

1. Шлепаков А.М. Українська трудовая еміграція у США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст.). К., 1960.

2. Ботушанський В.М. Буковинська діаспора та її зв'язки з рідним краєм//Буковинський журнал. – 1999. – Ч. 1-2.
3. Заставний Ф.Д. Українська діаспора (розселення українців у зарубіжних країнах). – Львів: Світ, 1991. – 120 с.
4. Євтух В., Ковальчук О. Українців Канаді. К., 1993.
5. Трошинський В.П., Шевченко А.А. Українців світі. К., 1999.
6. Макух А. Українські канадці в переписі населення 2001 р//Політика і час. – 2003. – №6.
7. Макар В.Ю. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади. Чернівці: Прут, 2006. – 283 с.
8. Романюк С.З. Особливості спеціалістів з українознавчих дисциплін в університетах Канади в Канаді//Наук. Часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наук. Праць. – Вип. 3 (13). – К., 2005. – С. 85-94.
9. Руснак І. Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець XIX – XX століття). Чернівці, 2000.
10. Макар О.Ю. Канадське марксистське історіографічне дослідження української етнічної групи Канади: Критичний аналіз. Дис. ... канд. іст. наук – К., 1989.
11. Пам'ятки археографічний щорічник/Держкомархів України, УНДІАСД; Редкол.: І. Б. Матяш (гол. ред.) та ін. - К., 2007. - Т. 7. - 452 с.
12. Білецький Леонід. Українські піонери в Канаді 1891 – 1951. – Вінніпег: Накладом Комітету Українців Канади, 1951. – 128 с.
13. <http://litopys.org.ua/bilets/bil01.htm>
14. Марунчак Михайло Г. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук в Канаді. – С. 62.
15. Білецький Леонід. Вказ. тв. – С. 14.
16. Тамсамо.
17. Білецький Леонід. Вказ. тв. – С. 17.
18. Марунчак Михайло Г. Канадійська Теробля: Місце першої української служби Божої в Канаді. Вінніпег, 1964. – 40 с.
19. Марунчак Михайло Г. Студії до історії українців Канади. В 5 ТТ. – Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук – 1964-1980.
20. Michael H. Marunchak. The Ukrainian Canadians: a History. Winnipeg-Ottawa, 1970. Printed in Yorkton, Sask., Canada. - 792 pages.
21. Марунчак Михайло Г. Історія українців Канади. В 2 т. – 2-е вид. – Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук в Канаді. – 1991.
22. Марунчак Михайло Г. Біографічний довідник ... – С. 418.
23. Марунчак Михайло Г. Студії до історії українців Канади. – Т.IV. – с. 24-42.
24. Кисілевський В. Про перших українців Канади//Прокоп Дмитро. Українці Західній Канаді: До історії їхнього поселення та поступу: Збірник цікавих статей і дописів для старших і молоді. – Едмонтон-Вінніпег, 1983. – С. 62.
25. Кисілевський В. Вказ. тв. – С. 61-63.
26. Дмитрів Нестор. Канадійська Русь: Подорожні спомини. – Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1972. – 58 с.
27. Дмитрів Нестор. Вказ. тв. – С.5.
28. Олеськів Осип. Про Вільні Землі. – Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1975. – С.9.
29. Марунчак М.Г. Студії до історії ... – Т.IV. – С.43.
30. Марунчак М.Г. Історія українців. ... – Т.1. – С.13.
31. Тамсамо.
32. Марунчак М.Г. Історія українців. ... – Т.1. – С.14.
33. Тамсамо.
34. Марунчак М.Г. Історія українців. ... – Т.1. – С.29.
35. Марунчак М.Г. Історія українців. ... – Т.1. – С.58.
36. Марунчак М.Г. Історія українців. ... – Т.1. – С.57.
37. Марунчак М.Г. Історія українців. ... – Т.1. – С.74.
38. Марунчак М.Г. Історія українців. ... – Т.1. – С.75.
39. Тамсамо.
40. Боровик Михайло. Століття українського поселення в Канаді (1891-1991). – Монреаль-Оттава: Українська Могиланська-Мазепинська Академія Наук, 1991 – 485 с.
41. Марунчак М.Г. Біографічний довідник ... – С.78.
42. Боровик Михайло. Українсько-Канадська преса та її значення для української меншини в Канаді. – Мюнхен: Український Вільний Університет. *Ucrainica Diasporiana* Vol.2, 1977.-343 с.
43. Боровик Михайло. Століття українського. ... – С.10.
44. Боровик Михайло. Століття українського. ... – С.11.
45. Боровик Михайло. Століття українського. ... – С.16.